

DEDE KORKUT KİTABI BAĞLAMINDA “KARGA-”TAN “KARGA+”YA

Yasemin SÖĞÜT*

Özet

Dede Korkut Kitabı, Oğuzların yaşam felsefesi ve inanç sistemlerine dair kıymetli bilgiler barındıran bir kaynak olarak Türk kültür tarihinin en temel eserlerindedir. Boy olarak isimlendirilen anlatmalarda, İslamiyet'in kabulü ile birlikte değişen inanç sisteminin izlerinin yavaş yavaş toplumsal bilince yerleştiği takip edilirken eski inanmalara dair kalıntıların da yeni inanç ile birlikte yaşamaya devam ettiği görülür. Yeni bir kültür dairesine girilirken sosyal hayat keskin bir değişime uğramamıştır. Dede Korkut Kitabı sözlü gelenek vasıtasıyla asırlarca ortak hafızada yer edinen boylar, yalnızca şekillendiği dönemi değil tarihi bir seyri de barındırarak Türk kimliğinin oluşum aşamalarına ve sürecine dair verilerle kültürü aktarma işlevini yerine getirmiştir.

Türk halk düşüncesinde özellikle İslamiyet'in kabulünden sonra daha çok olumsuz bir anlam taşıyan “karga” sözcüğü yaşayan kültürde olduğu kadar anlatmalarda ve yazılı kaynaklarda da sıkça yer verilen bir kavram olarak çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Dede Korkut Kitabı'nda “karga” sözcüğüne hem hayvan ismi olarak hem de “karga-” biçimi ile fiil olarak yer verilir. İncelemede iki kavramın morfolojik karşılığında daha çok anlam değeri üzerinde durularak anlamsal ve etimolojik bağına ortaya koymak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Karga, Karga-, Etimoloji, Hayvanlar, Dede Korkut Kitabı.

FROM “DAMN” TO “CROW” IN THE CONTEXT BOOK OF DEDE KORKUT

Abstract

The Book of Dede Korkut is one of the most basic works of Turkish cultural history as a source of valuable information about the philosophy of life and belief systems of the Oghuz. In the narratives called “boy”, it is observed that the traces of the changing belief system with the acceptance of Islam gradually settle into social consciousness, while the remains of old beliefs continue to live together with the new faith. Life has not undergone a sharp change when entering a new cultural circle. The Book of Dede Korkut, which has taken place in common memory for centuries through oral tradition, has fulfilled the function of transferring culture with data on the stages and process of formation of Turkish identity, hosting not only the period in which it was formed, but also the historical course.

In Turkish folk thought, especially after the acceptance of Islam, the word “crow”, which has a more negative meaning, is the subject of work as a concept that is often included in narratives and written sources, as well as in living culture. In the Book of Dede Korkut, the word “crow” is given both as an animal name and as a verb with the form “damn”. In the study, it is aimed to reveal the semantic and etymological connection of the two concepts by focusing on the meaning value rather than the morphological equivalent.

Keywords: Crow, Damn, Animals, Etymology, Book of Dede Korkut.

* Bilim Uzmanı, Nevşehir Hacıbektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı, Türkiye, ysogut507@gmail.com.

GİRİŞ

Bir toplumun tarihsel sürecini bilimsel verilere dayanarak açıklamak oldukça zordur. Nitekim bu durum söz konusu toplumun dilbilgisi kimliğini belirlemeye yönelik çalışmalarda da tesir etmiştir. Dil değişken bir varlıktır. Bu doğrultuda dilin bünyesinde kendine yer edinmiş sözcüklerde tarih çizgisinde varlığını sürdürmeye çalışır. Sözcüklerin geçmişten günümüze kalıcılığını sağlamasında, yerine başka bir sözcüğün tercih edilmesinde ya da fonetik yapısında meydana gelen değişikliklerde dilin taşıyıcısı toplumun tarihsel süresinde kültür alışverişinde bulunduğu diğer topluluklarda olan kültürel alışverişinin de etkisi büyüktür. Diğer taraftan doğal yaşam koşullarının ve sosyal standartlarının değişmesi de bu süreçte etkili olmuştur. Tüm bu faktörler neticesinde varlığını sürdürmeye çalışan sözcüklerin kültürel varlık içindeki yaşam serüvenini inceleyen bilim dalı etimoloji bilimidir. Etimoloji, dil çalışmalarının en eski alanlarından biridir. Başlı başına kaideleri olan bir disiplin olarak incelenmesi eski Yunan filozoflarına kadar dayanır. Έτιμον “gerçek” ve λογος “sözcük, bilim” sözcüklerinden oluşan “ετιμολογία” terimi ilk önce Yunanlıların çalışmalarında ortaya çıkmıştır ve önceleri “gerçeğe dair bilim” ya da “sözcüklerin gerçek anlamına ilişkin bilim” anlamında kullanılmaktadır. Etimoloji, sözcüklerin kökenlerini inceleyen ve somut bir sözcüğün kökenleri konusundaki herhangi bir hipotezi bazen de farklı dil birimini inceleyen dil ve kültür çalışmalarında sıkça başvurulan bir yöntemdir (Stomatov, 2007: 61).

Sözcüklerin etimolojik tahlili, kökünü tespit etmek ile başlar. Kök bir sözcükte parçalanamayan en küçük anlamlı birimlerdir. Bu kapsamda tek bir sesin dahi eklenmesi veya çıkarılması dahi anlamda bozulmalara sebep olabilir. Kök sonradan var edilemeyen bir yapıdır. Bu noktada bir sözcüğü tahlil ederek onun kökünü tespit etmek aynı zamanda onun etimonunu¹ tespit etmek anlamına gelir.

Bir sözcüğün etimolojik kökeni üzerine bir inceleme yapılırken, zamanla bağlı bulunduğu dil ailesinden farklı olarak morfolojik ve fonetik olarak değişimlere uğramış, anlam kaymaları veya genişlemelerine uğramış olabilir. Bu noktada sözcüğün etimolojik kökeni hakkında bir incelemede bulunurken sözcüğün içinde yaşadığı dil hazinesindeki benzer kökenli sözcükler ve o dilin yazılı belgeleri göz ardı edilmemelidir.

¹ Sözcüğün etimolojik kaynağı, etimonun ilk ve sözcüksel anlamına genellikle “etimolojik mana”, proto-dilde hakikatte kullanılan anlamına ise “ilk anlam” yahut “asli anlam” deriz. Aslında, etimonlar için “mana” ve “anlam” terimlerini de kullanmak mümkündür bk. (Stachowski, 2011: 94).

Dede Korkut Kitabı, Oğuzların hayat felsefesi ve inanç sistemlerine dair izler taşıyan önemli bir kaynaktır. Anlatılarda, İslamiyet'in kabulü ile birlikte değişen inanç sisteminin izleri zamanla toplumsal bilince yerleşirken eski inanç sistemine yönelik kalıntılar da tamamen reddedilmemiştir. Bu noktada kültürel hareketliliğin seri bir şekilde değişim ve dönüşüme uğramadığını anlaşılmaktadır. *Dede Korkut Kitabı*'nda yer edinen anlatılar sözlü gelenek ile yüzyıllarca toplumsal bellekte sadece şekillendiği dönemi değil aktarımın sağlandığı süreci de bünyesinde barındırmaktadır. Oğuzların toplumsal yapının unsurları kültürel kalıntılara etki etmiştir.

Dede Korkut Kitabı'ndaki boyların odağında kahramanların başından olaylar var gibi görünmesine karşın hem tarihsel kökene hem de kültürel unsurlara yönelik semboller mevcuttur. Hayvanlar bu semboller arasında hiç şüphesiz önemli bir konuma sahiptir.

Dede Korkut Kitabı'nda geçen hayvan sembolleri, anlattığı halkın ve dönemin değerlerini taşıyan anlam yüklü kodlar ve toplumsal yapının çözümlenmesinde anahtar sözcükler olarak çok boyutlu içerik çözümlemesinin referans çerçevesini belirlemektedir. Kültürel belleğin referans çerçevesi olarak bu sembollerin *Dede Korkut Kitabı*'nda geçmişten geleceğe toplumsal yapının değer taşıyıcısı olduğu tespit edilmiştir.

Bozkır kültürünün etkisi ile daha çok sözlü kültür geleneğini benimseyen Türk toplumu yazmaktan ziyade aktarmıştır. Sözlü kültür geleneği anlatının değişme, derinleşme ve çeşitlenmesine zemin hazırlar. Bu durum anlamın da farklı çağlarda farklı algılanmasını mümkün kılar. Söz varlığının morfolojik ve etimolojik karşılığı yanında anlam karşılığının da incelenmesi bu yönüyle önem kazanır. Bu çerçevede *Dede Korkut Kitabı*'ndan hareketle Türk kültüründe hayvan algısı daha çok anlam ve anlam değişmesi yönü ile ele alınmıştır.

Oğuz Türklerinin geçiş dönemi anlayışının da etkisiyle karga ne olumlu ne olumsuzken İslamiyet'in kabulü ile tamamen olumsuz bir nitelik kazanmıştır. Karga, kurt ile iş birliği yaparak kahramanı güç durumlardan kurtaran ilahi sayılabilecek bir niteliğe sahipten bu süreçte kurttan tamamen ayrılarak uğursuz ve sevimsiz bir nitelik kazanmıştır. Halk edebiyatı ürünleri kapsamında neredeyse tamamen olumsuz bir manada kullanılmaktadır. Günümüzde daha çok olumsuz bir anlam taşıyan "karga" sözcüğü Türk inanç sisteminde uğursuzlukla ilişkilendirilmiştir. Anadolu'da yaygın bir görüşe göre havanın kötü olduğu dönemlerde tünediği ağaç ve çatılarda ötmesi hayra yorulmaz. Hatta bulunduğu yere ölüm getireceğine dair bir inanç mevcuttur.

Menkıbelerde sıkça karşımıza çıkan karga sembolü Hz. Muhammed düşmanlarından kaçmak için bir mağaraya saklanmıştı. Onu fark eden ilk varlık o zamana kadar beyaz renkte olan bir kargadır. Hz. Muhammed'in yerini işaret etmek için "gar gar" yani "mağara mağara" diye bağırır. Onu anlamayan Hz. Muhammet'in düşmanları mağaraya bakmadan yollarına devam ederler. Bu olay neticesinde Hz. Muhammet kargayı lanetler. Böylece o güne değin beyaz renkte olan karga kara renge bürünür. Peygambere yapmış olduğu bu hainlik neticesinde İslamiyet'i kabul etmiş toplumlarda karga öldürülmesi gereken ve yeryüzünde var olmayı hak etmeyen bir canlı olarak tasavvur edilmiştir. Öyle ki hac yolunda hayvanları avlamak veya sebepsiz yere canına kıymak günah olmasına rağmen kargaları öldürmekte bir sakınca yoktur hatta sevap olarak kabul edilmektedir (Sax, 2006: 64).

Hz. Nuh'un suların çekilip çekilmediğini öğrenmesi için gönderdiği hayvan da karga (kuzgun)'dur. Kuzgun geri dönmediği için Hz. Nuh ikinci kez bir hayvan (güvercin) yollamak zorunda kalmıştır. Bu anlatıya bağlı olarak halk kültüründe Nuh'un kargaya "ömrün uzun olsun, insanlar senden nefret etsin ve sesin çirkin olsun" şeklinde beddua ettiği köken miti karganın olumsuzluğunun sebebi olarak da nakledilmektedir. Anadolu'da karga yerine veya yanında kuzgun sözcüğünün kullanılması karganın uğursuzluğu dolayısıyla örtmece amacıyla kullanılıyor olabilmesi muhtemeldir. Aynı durum *Dede Korkut Kitabı*'nda da söz konusudur.

Karga ile ilgili anlatılan bir başka anlatıya göre Hz. Âdem'in iki oğlundan biri olan Kabil kardeşi Habil'i öldürmüştür. Ancak cesedi nasıl saklayacağına karar veremez. O esnada karganın ölüsünü toprağa gömen başka bir karga ona cesedi nasıl saklayacağına dair kılavuzluk eder. Bu anlatıya göre yeryüzündeki ilk cinayet vakasının faili bir kargadır. Bu noktada uğursuzluk sembolü olmuştur (Demirdağ, 2017: 13).

Bu çalışmada "karga" sözcüğü ve "karga-" fiilinin morfolojik ve etimolojik köklerine dair bakışa ek olarak bu ifadelerden türeyen sözcüklerin kazandığı yeni değerler tespit edilmiştir ve incelenmiştir. Bu kavramların etimolojik kökenine dair bağlantı araştırılmıştır.

1. KARGA SÖZCÜĞÜ VE KARGA- FİİLİNİN ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİNDEKİ DURUMU

Tablo 1: Çağdaş Türk Lehçelerinde “karga” sözcüğünün ve “karga-” fiilinin durumu

AZ.	(Garğa) Karga. (Garğan-) Lanetlenmek.
KIRG.	(Karğa) Kara karga, kök karğa, mor karğa, ala karğa, boz karğa, çar karga, kong karga, ekin kargası, erkek karğaça. (Karğa-) Lanetlemek, ilenmek, korkutmak.
KZK.	(Qarğa) Karga, çok yakın mesafe, karganın boyu kadar küçük, uzaktan-yakından akrabalığı olan. (Qarğav-) Beddua etmek, lanet etmek.

Kaynak: Akdoğan, 1999: 523; Yuhadin, 2011: 408; Oraltay, 1984: 163.

2. KARŞILAŞTIRMALI TÜRK LEHÇELERİNDE KARGA SÖZCÜĞÜNÜN DURUMU

Tablo 2: Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü’nde “karga” sözcüğünün durumu

TT.	AZ.	BŞK.	KZK.	KIRG.	ÖZB.	TAT.	TRKM.
karga	garğa	ala karğa kozğön	karğa kara karğa	karğa	karğa	kozğın ala karğa	garğa

Kaynak: Ercilasun, 1991: 440-441.

3. KARGA SÖZCÜĞÜNÜN VE KARGA- FİİLİNİN SÖZLÜKLERDEKİ DURUMU

Türkiye Türkçesinde “Ötücü kuşlar takımının kargagiller familyasından, Kuzey Amerika'nın dağlık, fundalık yerlerinde bulunan, tüyleri siyah renkte olup mavi renkte parlayan bir tür kuş, karakarga (corvus corax)” olarak tanımlanmıştır (TDK, 1998: 1215). Tarama Sözlüğü’nde “karga-” fiiline karşılık “1.Hor görmek, kötü davranmak. 2.İlenmek, lanet okumak.” anlamı verilmiştir (TDK, 1983: 127).

Tablo 3: Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 'nde "karga-" fiili ve "karga" sözcüğünün durumu

Karga-	Karga
	<p>Besle kargayı oysun gözünü. Kılavuzu karga olanın burnu çamurdan çıkmaz. Alacağım olsun da alakkargada olsun (Alakkargada alacağım olsun, alamazsam gözümü oysun). Alakkargada alacağım olsun (alamazsam gözümü oysun). Besle kargayı, oysun gözünü. Karga ile gezen boka konar. Karga dermiş ki: Çocuklarım olalı burnumu göme göme bok yiyemedim. Karga ile gezen boka konar. Karga keklığı taklit edeyim derken kendi yürüyüşünü şaşırmış. Karga mandayı (saksağan danayı) babası hayrına bitlemez. Karga şakırdamış bülbülüm sanmış. Karga yavrusuna bakmış, benim ak pak evladım demiş. Kartalın beğenmediğini kargalar kapışır. Klavuzu karga olanın burnu boktan kalkmaz (kurtulmaz, çıkmaz). Şahin gözünü ette açmış; karga gözünü bokta açmış.</p>

Kaynak: Aksoy, 2007: 11-197.

Atasözleri ve deyimler sözlüğünde "karga" sözcüğü ile ilgili on altı madde tespit edilmiş olup bunların hepsi isim şeklindedir. Bu söz kalıplarından anlaşıldığı üzere karga leş yiyici, hain ve pislige meyilli olması ile öne çıkmaktadır. "Karga-" fiiline dair bir örnek tespit edilememiştir.

4. KARGA- FİİLİ VE KARGA SÖZCÜKLERİNİN ETİMOLOJİK İNCELENMESİ

Tablo 4: Kaynaklarda "karga-" ve "karga" sözcüklerinin etimolojik kökenine dair görüşler

Karga-	'İlenmek', ka- yansıma sesinden oluşmuştur (TG 372).
	'Kötülemek, ilenmek, beddua etmek.' Anadolu'nun kimi bölgelerinde özellikle Doğu Karadeniz Bölgesinde karvuş/garvuş olarak geçer (HE 217).
	Orta Türkçede kargış 'lânet, beddua, ilenme' biçimi kullanılır. Kargı- (Karga-) Orta Türkçede karga- 'lânet etmek, beddua etmek' olarak geçer. Çağdaş diyaleklerde de karga- yaygın olarak kullanılır. Türkçede kargı- biçiminin geçtiğini de biliyoruz. Yerel ağzılarda da karga- yanında kargı- biçimi kullanılır (İZE 387).
	'Karga kuşu', ka- yansıma sesinden oluşmuştur (TG 372).
	'Kar-ga/karga' belli kuşun adı. Kargayı oluşturan kar kökünün biri karıştırmak, eşmek,

Karga	karmak, öteki yermek kötölemek uğursuz saymak gibi iki karşıt anlamı vardır (HE 217).
	'Kanatları geniş, tüyleri kara renkte, tarla ve bahçelere çok zarar veren kuş (Corvus)'. Ağzılarda garga olarak geçer (İZE 378).

Kaynak: Gülensoy, 1991: 372; Eren, 1999: 217; Eyüboğlu, 2004: 378.

“Karga” sözcüğü ve “karga-” fiili Türk dilinin en eski yazılı metinlerinden itibaren günümüze kadar kullanılmaya devam edilmektedir. “Karga” sözcüğünün ve “karga-” fiilinin anlamsal ve şekilsel olarak büyük değişimlere uğramadığı gözlemlenmiştir. Türk dilinin en eski metinlerinden kabul edilen *Orhun Yazıtları*’nda “kargan-” fiili *Dede Korkut Kitabı*’nda da “beddua et-, ilen-” anlamında geçmektedir. Anadolu’da yazılmış önemli eserlerden biri olan *Saltuk-nâme*’de de genel olarak siyah renkli kuşlar, küfür ve dinsizliğin, beyaz renkli olanlar ise, din ve imanın sembolü olarak görülmüştür (Çoruhlu, 2014: 14).

“Kargış” ifadesi *Divanü Lügatit Türk*’te “lanet, ilenme” anlamına gelirken, “alkış” ifadesi “dua etme, övme, birinin iyiliklerini sayma” şeklinde geçmektedir. Ateş tanrısı olarak ifade edilen “al ruhu” ile “alkış” sözcüğü arasında bir ilişki söz konusu olduğunu belirtmiştir. Bu noktada “alka-” ve “alkış” sözcüklerinin ilişkili olabileceği görüşünü öne sürmüştür. “Alka-” sözcüğünün karşıtı “karala-” olmuştur. Bu sözcüklerden birinin etimolojik kökeni “al”, diğersinin “kara” olmasına dikkat çekilmektedir (İnan, 1933: 165). *Divanü Lügatit Türk*’te “büyü, efsun” anlamını taşıyan “arkış” sözcüğü ve “alkış” sözcüğünün mitolojik kökenine ışık tutmaktadır. Bu anlamda sözcüğün kaynağının hami ruh olan al kökü olduğunu ve sözcüğün bu ruhtan dilek dileme ile ilgisinin bulunduğu dikkat çekilmektedir (Duymaz, 2000: 17).

“Alkış” fiilinden türemiş olduğu varsayılan “alkış” sözcüğünün tezat hali “kargı-/karga-” fiilinin isim hali “kargış”tır. “Alkış” fiilinin Macarcadaki “alka” isimli bir kuş türü ile bağlantısı olabilir. Benzer bir durum “karga-” ve “karga” arasında da söz konusudur. “Alka” sözcüğünün kırmızı anlamına gelen renk ismi olabileceğini belirtilmiştir. Diğer taraftan “alka-evli” ve “kara-evli” ifadelerinin de bir zıtlık oluşturduğunu ifade edilmektedir (Ögel, 1993: 333).

“Karga” sözcüğünün etimolojik kökeninin ka- yansıma sesi olabileceğine dair görüşlerin yanı sıra “kar-” fiili olabileceğine dair görüşler de mevcuttur. “Karga” sözcüğünün “kar-, karıştır-, eşele-” anlamından farklı olarak “yer-”, “kötüle-”, “uğursuzluk” gibi anlamları da dikkat çekmektedir. Nitekim “kargış”, “kargışla-” ifadeleri de aynı şekilde olumsuz

anlamlar taşımaktadır. Bu noktada bu ifadeler de "kar-" kökünden türemiş olabilir. "Kar-" etimolojik kökeninde "yer", "toprak karıştır-" gibi anlamlar gizlidir. En eski Türkçe belgelerde "kara" sözcüğü "ulus, topluluk, erkek ismi, acı, üzüntü, ağrı, utanç, suç" gibi pek çok anlamı karşılamaktadır. Hint-Avrupa dil ailelerinde "kara" anlamına gelen sözcüklerin "gr" ve "kr" sesi içeriyor olması Türk dili ile bir yakınlık olabileceği ihtimalini güçlendirmektedir (Lat. niger, İta. negro, Hit. dankus) (Eyüboğlu, 2004: 376).

"Karga" kavramının ilişkili görüldüğü bir diğer kavram da "kargı"dır. Kargı "kısa mızrak" anlamında kullanılmaktadır. Bu yönüyle lanet okumanın deliciliği ve yaralayıcılığı ile kargı sözcüğünün işlevi arasında da bağ kurulmuştur. Anadolu'da olumsuz durumlarda sık kullanılan kargışlar arasında "gözü kör olası/gözü çık-" ifadeleri yer alır. "Karga" sözcüğü ile "kara" sözcüğünün ile aynı kökten olabileceği varsayımından hareketle "kargışların/kargamanın" da karanlık yönü vurgulandığı düşünülebilir. Nitekim lanet "okumak/karga-" karanlık ruhlarla da ilişkilendirilmiştir (Karakurt, 2011: 171).

Konargöçer Oğuz toplumunda gökyüzüne ve dolayısıyla tanrısal alana ait kabul edilerek olumlu anılan "karga" kavramı tarım toplumu ve yeni kültür dairesine geçiş ile birlikte olumsuz anlam değişimine uğramıştır. Anlatılarda karga sembolü, kurt ile iş birliği halinde olup ana kahramanın en büyük yardımcısı iken İslamiyet'in kabulü ve yerleşik hayata geçiş ile birlikte kargalar kentsel yaşama tamamen yabancılaşarak daha da olumsuz bir anlam kazanmıştır. Karga İslami gelenekte Arapça "ghurab" karşılığı ile sözcük etimolojisi ve anlam karşılığı üzerinden açıklanmış ve daha çok "kötü talih" veya "hoş olmayan şey" şeklinde tanımlanmıştır².

5. KARGA- FİİLİ VE KARGA SÖZCÜĞÜNÜN DEDE KORKUT KİTABI'NDAKİ DURUMU

Karga sözcüğü *Dede Korkut Kitabı*'nda isim olarak dört yerde yer verilmiştir. Genellikle "kuzgun" sözcüğü ile birlikte ikileme şeklinde ve leş yiyici bir kuş olması yönüyle

² Vasisi bebeği ölümden kaçıran bir şekilde ıssız bir yerde bırakmak zorunda kalır. Geri döndüğünde bir kurdun çocuğu emzirdiğini, gagasında bir et parçası bulunan bir karganın çocuğun üzerinde uçtuğunu görür. Elbette bu bebek gelecekte halkı zulümden kurtaran kahraman olacaktır. Benzer anlatımlar eski Türk destanlarında, Moğol anlatılarında hatta İtalyan anlatılarında bile mevcuttur. Bu bağlamda karga aslında olumsuz bir nitelik taşımaktan ziyade tam aksine kurtla iş birliği içerisinde bulunan ve destan kahramanını hayatta tutan, besleyen ve yol gösteren unsurlardan biridir. Türk kültüründe sıkça kullanılan "kurda kuşa yem olmak/etmek" deyiminde de görüldüğü üzere kurt-kuş birlikteliğinin, Orta Asya Türkleri için daha fark edilebilir bir şekilde kurt ve karga olarak tezahür ettiği söylenebilir. Detaylı bilgi için bk. (Özbaş, 2010: 6).

vurgulanmıştır.

Tablo 5: *Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu* 'nda “karga” sözcüğünün durumu

Dirse Han Oğlu Buğaç Han Boyu	Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi
“...Baksa görse bir derenin içine karğa kuzgun iner çıkar konar, kalçar.” “... Karğa kuzgun kan görüp oğlanın üstüne konmak ister-idi.” “...Oğlanın iki kelpçügezi var-idi, karğayı kuzgunu kovar-idi.”	...Baksa görse bir derenin içine karga ve kuzgun iner çıkar konar, kalkar. ... Karga ve kuzgun kan görüp oğlanın üstüne konmak isterdi. ...Oğlanın iki köpeği vardı, karga ve kuzgunu kovardı.

Kaynak: Ergin, 2004: 88-195.

Karga, Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyunda yaralı ve ölmek üzere olan kahramanın üzerinde uçarak annesine yerini bildirmiş ve hayatını kurtarmış olmasına karşın tabiatı gereği leş yiyici olması sebebiyle ilk bakışta olumsuz bir yargı oluşturmaktadır.

Tablo 6: *Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Boyu* 'nda “karga” sözcüğünün durumu

Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Boyu	Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi
“...Odaya düşün, ne yirde iner karışır toz var-ise ve ne yirde karğa kuzgun oynar ise anda isteyelüm didi.”	“Otağa inin, nerede iner karışır toz var ise ve nerede karga kuzgun oynuyorsa orada arayalım dedi.”

Kaynak: Ergin, 2004: 195.

Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Boyunda da karga kötü olay habercisi olması yönüyle dikkat çekmektedir. Anadolu’da karga yerine veya yanında kuzgun sözcüğünün kullanılması, karganın uğursuzluğu dolayısıyla örtmece amacıyla kullanılıyor olabilmesi muhtemeldir. Aynı durum *Dede Korkut Kitabı*’nda da söz konusudur.

Tablo 7: *Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu* 'nda “karga-” fiilinin durumu

Dirse Han Oğlu Buğaç Han Boyu	Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi
“Tañrı Ta’âla karğayı pdur anı biz dañı karğaruz dimiş”	Tanrı Ta’âla lanet lemiştir onu biz de lanetleriz demiş

Kaynak: Ergin, 2004: 77.

Karga- fiili beddua etmek karşılığı ile Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu’nda çocuk sahibi olamamanın sonucunda Tanrının bir laneti olarak vurgulanır. Çocuksuzluk Tanrı tarafından gönderilmiş bir ceza olarak algılanmıştır. Anılan metinde çocuğu olmayan Dirse Han’ın “kara” otağa oturtulması, altına “kara” keçe döşenmesi ve “kara” koyun yahnisinden

ikram edilmesi, "karga" sözcüğünün etimolojik kökeninin "kara" ile ilişkilendirilmesini de hatırlatmaktadır. Bu konuya sonuç bölümünde daha geniş yer verilecektir.

SONUÇ

Sonuç olarak insanoğlu yaratılışının en eski dönemlerinden itibaren bilinmeyene ilgi duymuş ve onları anlamlandırmaya çalışmaya öncelikle gözlemleyebildiği varlıklardan yani bitki ve hayvanlardan başlamıştır. Bu gözlemler neticesinde insanoğlu, doğadaki varlıkların belli sezgiler ışığında zamanın akışına yön verdiği ya da bu akışa ayak uydurduğunu fark etmiştir. İnsan bir uyum içinde yaşayabilmek için kendisi dışındaki yabancı olduğu varlıkların kimyasını çözebilmeyi amaçlamış ve onlara yükledikleri anlamlar söz varlığını da etkilemiştir.

Yazılı ve sözlü kaynaklarda kanatlı hayvanlara dair sembolleştirmelere onların sesi, rengi, bazı içgüdüsel davranışlarına anlamlar yüklenmiştir. Bu anlamlar hayvan isimlendirilmelerine de etki etmiştir. Bunun en önemli örneklerinden biri olan karga, Türk kültüründe kuzeyi, kötülüğü, soğuğu, yas rengini nitelendiren kara rengini bürünmeleri, leşlerin ve çöplerin yoğunlukta olduğu tekin olmayan yerleri mekân olarak seçmeleri münasebetiyle olumsuz sembolleştirmelerden biri olmuşlardır. Diğer taraftan "lanetle- ilen-beddua et-" anlamları taşıyan karga- fiili ile bulunduğu zemini karan, karıştıran ve eşleyen karga arasında "kar-" etimolojik kökeni dolayısıyla bir ortaklık söz konusudur. Karganın bulunduğu yer dolayısıyla karıştırdıkları zemin pis ve leşlerle doludur. Türk kozmolojik sisteminde "gök" tanrının mekânı iken, "yer" karanlık ruhlarla ilişkilendirilmiştir. Nitekim hem toprak anlamına gelen hem de renk anlamına gelen kara, karga, karga- ifadeleri kar- fiili vasıtasıyla aynı etimolojik kökene sahip olması muhtemeldir.

Çalışma kapsamında elde edilen bulgular şunlardır:

- "Karga" sözcüğü geçmişten günümüze kadar aktif bir şekilde kullanılmaya devam edilmektedir.
- "Karga-" fiili *Türkçe Sözlük*'te ve *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*'nde yer almamasından yola çıkarak eskisi kadar aktif kullanılmadığını düşündürmektedir. "Karga-" fiili zamanla yerini "kargı-" fiiline bırakmış olabilir.
- "Karga" sözcüğünün etimolojik kökeni çıkardığı sestem yola çıkarak ka- yansıması

olabileceğine dair öne sürülen görüşlerin yanı sıra eş- karıştır- kaz- manasına gelen karfilinin olduğu görüşü de yaygındır. Bu durumda karga “karan, karıştırın bir hayvan” olması yönüyle öne çıkmıştır. Kardığı yerin çöplerin ve leşlerin yoğunlukta olduğu zeminler olduğu düşünüldüğünde mekânlarının karanlık ruhlarla ilişkili olduğu sonucuna varılabilir. Bu durumda karga- fiili belki de bu ruhları çağırarak veya anmak için kullanılmaktaydı.

- Çalışmanın bağlamını teşkil eden *Dede Korkut Kitabı*’nda Dirse Han’ın kara otağa oturtulması, altına kara keçe döşenmesi ve kendisine kara koyun yahnisinden ikram edilmesi tanrının lanetine uğradığı ve karanlık ruhlara yakın olduğunun düşülmesi doğrultusunda gerçekleştirilmiş bir eylem olabilir.

EXTENDED ABSTRACT

It is rather difficult to explain the historical process of a society on the basis of scientific data. As a matter of fact, this situation has also had an impact on the studies aimed at determining the grammatical identity of the society in question. Language is a variable entity. In this direction, it tries to maintain its existence on the date line in the words that have taken their place in the structure of the language. The cultural exchange of words in other communities where the carrier of the language exchanges culture during the historical period of the society has a great impact on the persistence of words from past to present, the choice of another word instead, or changes in the phonetic structure of the language. On the other hand, the change of natural living conditions and social standards has also been effective in this process. As a result of all these factors, the science that studies the life adventure of words that are trying to exist in a cultural entity is the science of etymology.

Etymological analysis of words begins with determining their root. The root is the smallest meaningful units that cannot be broken down in a word. In this context, adding or removing even a single sound may cause distortions in the sense of even adding or removing a single sound. The root is a structure that cannot exist later. At this point, to determine the root of a word by analyzing it also means to determine its etymon.

When conducting an examination of the etymological origin of a word, it may have undergone morphological and phonetic changes, shifts in meaning, or their expansion, unlike the language family to which it is attached, over time. At this point, when making an examination about the etymological origin of the word, words of similar origin in the

language treasury in which the word lives and written documents of that language should not be ignored. Deciphering the etymological origin of the word.

Due to the influence of the Oghuz Turks understanding of the transition period, the crow has acquired a completely negative character with the adoption of Islam, while it is neither positive nor negative. The crow has a quality that can be considered divine, which saves the hero from difficult situations by cooperating with the wolf, and in the process it has completely separated from the wolf and acquired an ominous and cheesy quality. It is used almost entirely in a negative sense within the scope of folk literature products. Nowadays, the word "crow", which has a more negative meaning, has been associated with jinx in the Turkish belief system. According to a widespread opinion in Anatolia, it is not good for him to sing on the trees and roofs where he perches when the weather is bad. There is even a belief that it will bring death to the place where it is located.

In this study, in October to the morphological and etymological roots of the word "crow" and the opinion on the verb "damn-", new values acquired by words derived from these expressions have been identified and studied. The connection of the etymological origin of these concepts has been investigated.

KAYNAKÇA

- Akdoğan, Y. (1999). *Azerbaycan Türkçesi'nden Türkiye Türkçesi'ne Büyük Sözlük*. İstanbul: Beşir Yayınevi.
- Aksoy, Ö. A. (2007). *Atasözler ve Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Çoruhlu, Y. (2014). *Türk Sanatında Hayvan Sembolizmi*. Konya: Kömen Yayınları.
- Demirdağ, M. F. (2017). Alevi-Bektaşî Şiirinde Kuş Mitolojisi. *Külliyyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi*.
- Duymaz, A. (2000). Sihir Şiirlerinin Bir Türü Olarak Alkışlar. *Milli Folklor Dergisi*.
- Ercilasun, A. B. (1991). *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Eren, H. (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Ankara.
- Ergin, M. (2004). *Dede Korkut Kitabı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Eyüboğlu, İ. Z. (2004). *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*. İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Gülensoy, T. (2018). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*. İstanbul: Bilge Yayıncılık.

- İnan, A. (1933). Türk Mitolojisinde Kötü Bir Ruh "Al" Ruhunu Hakkında. *Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi*.
- Karakurt, D. (2011). *Açıklamalı Ansiplopedik Mitoloji Sözlüğü*. Türkiye.
- Oraltay, H. (1984). *Kazak Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Yayınları.
- Ögel, B. (1993). *Türk Mitolojisi I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Özbaş, M. (2010). Kurtarıcı Kargadan Burnu Pislikten Çıkmayan Kargaya Türk Halk Anlatılarında Karganın Dönüşümü. *Milli Folklor Dergisi*.
- Sax, B. (2006). *Toplumun Aynasında Karga*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Stachowski, M. (2011). *Etimoloji*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Stomatov, S. (2007). *Rus Dilinde Deyimlerin Tarihsel(Etimolojik) Açısından İncelenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TDK. (1983). *Yeni Tarama Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TDK. (1998). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yuhadin, K. K. (2011). *Kırgız Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

KISALTMALAR

AZ. : Azerbaycan Türkçesi

BŞK. : Başkurt Türkçesi

KIRG. : Kırgız Türkçesi

KZK. : Kazak Türkçesi

ÖZB. : Özbek Türkçesi

TAT. : Tatar Türkçesi

TRKM. : Türkmen Türkçesi

TT. : Türkiye Türkçesi